

Densitatea poeziei

și sinceritatea prozei

” **T**raietoria care te duce de la copilul care paște vacile pe una din văile Banatului spre Stockholm City Hall este una stranie. Mama mea vroia să devin o simplă croitoreasă, în sat. Cred că din această cauză am decis să frecventez liceul din oraș. Nu mă vedeam nicidecum croitoreasă. Satul îmi apărea din ce în ce mai clar ca o cutie în care oamenii se nasc, se mărită și mor. Oamenii satului îmi păreau născuți bătrâni. Atunci mă gândeam că mai târziu sau mai devreme, va trebui să părăsesc satul pentru a întineri.”

Astfel **Herta Müller** și-a început discursul ținut la decernarea Premiului Nobel în Literatură, anul 2009. Născută în Banat în 1953, și-a făcut studiile la Universitatea din Timișoara. În timpul facultății a fost membră a Grupului de Acțiune Banat, o grupare contestatară a tinerilor scriitori germani din România. A avut o susținută activitate disidentă, de la simplul refuz de a colabora cu Securitatea până la declarații publice împotriva regimului comunist. Toate acestea neputând rămâne fără urmări – în 1987 a trebuit să părăsească România, după tracasări greu de imaginat azi. A trecut prin anchetări, urmăriri și prigoniri de Securitate, prin interziceri de publicare, soldate cu emigrarea în 1987. Nu a tăcut, ci, dimpotrivă, a condamnat deschis crimele totalitarismului comunist, aberațiile regimului Ceaușescu. În toți acești ani, Herta Müller a scris o literatură a francheții rânite, a „dialogului mereu întrerupt și totuși indispensabil, a vocii care refuză să amuțească”.

O caracteristică a acestei personalități, care a intrat în istoria

mare a literaturii odată cu primirea Nobelului, este negația. Supranumită „femeia care spune NU”, Herta Müller rămâne adepta negației pe parcursul întregii sale vieți. Din 1981, de când i s-a decernat primul premiu de literatură, Premiul Adam-Müller-Guttenbrunn, la Timișoara – iar ea a spus la primirea acestuia că „nu” se va lăsa „înghițită de lucruri”, Herta Müller a urmat să spună de nenumărate ori „nu”. „Nu se poate să te împaci cu o catastrofă. Cum m-aș putea împăca eu cu Securitatea?” Deci, a spus „nu” Securității din România, în vremuri când a spune „da” ar fi însemnat o salvare, a spus „nu” plecării din România până când „da”-ul a rămas fără alternativă. „Eu nu mi-am propus niciodată să scriu” – o afirmație, o negație tipică

...dintotdeauna am scris doar pentru mine însămi. Pentru a mă clarifica, pentru a înțelege lucrurile. Eu nu pricep lumea și de aia scriu...

scriitoarei. Și iată că, la aproape 30 de ani de la primirea premiului la Timișoara, ea repetă aproape identic afirmația sa de atunci, doar că de data aceasta în legătură cu premiul Nobel. „Nu vreau ca acest premiu să pună stăpânire pe mine”, spunea Müller la Stockholm.

Într-o anumită privință, pe Müller „nu” a ajutat-o să își spună sieși „nu”. Scriitoarea nu a reușit să lase trecutul în trecut, chiar dacă, așa cum a spus-o într-un interviu acordat unui ziar german, și-a propus-o de mai multe ori: „După fiecare carte mă gândesc: acum gata, acum e bine, ajunge. Dar, dacă odată începi să îți depeni viața, atunci se pare că nu te mai poți opri din asta, nu mai scapi de asta”.

Literatura Hertei Müller este una a mărturisirii lucide, a curajului, speranței și onoarei, ca și a

dubiului, frământării și disperării. Tema comunismului și a opresiunii individului reprezintă laitmotive atât în cărțile scriitoarei, cât și în conștiința acesteia. Cartea *Regele se-nclină și ucide*, de exemplu, vorbește despre dubla experiență, despre identitatea germană cu rădăcini în România, despre o lume a exilaților și refugiaților, un cosmos bântuit de amintiri, anxietate, nevroze. O lume care a fost cândva dominată de figurile sinistre ale dictatorilor Ceaușescu și Honecker, de polițiile lor secrete, de Securitate. Alte cărți ale Hertei Müller au o tematică înrudită, vorbind despre aceeași amenințare subiectivă a sistemului dictatorial: *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul, Animalul inimii, Leagănul respirației, Călătorie într-un picior...*

Ce reprezintă scrisul pentru dvs.? a întrebat-o fiecare jurnalist căruia i-a revenit să-i ia un interviu. Scriitoarea răspundea de fiecare dată că scrisul este esențial. „Poți s-o crezi, dar nu s-o spui. Dar ceea ce nu poți spune, o poți scrie. Fiindcă scrisul e un act mut, o muncă de la creier la mână. Care omite gura”, afirma scriitoarea în discursul rostit la primirea Premiului Nobel. Doar prin scris poate să se regăsească pe sine însăși, căci „sub dictatură... era cam greu cu regăsirea sinelui”.

Pentru cine scrieți? „Ei bine, dintotdeauna am scris doar pentru mine însămi. Pentru a mă clarifica, pentru a înțelege lucrurile, pentru a-mi da seama ce s-a întâmplat în general și ce s-a întâmplat cu mine. Eu nu pricep lumea și de aia scriu...”, declară autoarea.

Cum se îmbină în sufletul ei limbile română și germană? Limba ei maternă este germană. Româna a învățat-o foarte târziu, pe la 15 ani și din simplul motiv că a dorit s-o știe. Scriitoarea susține că

această învățare târzie a făcut-o capabilă să perceapă și să analizeze limba română în toată splendoarea ei, să realizeze cât de bogată este limba română de fapt, ce metafore minunate pot fi construite în acest grai. „Pentru mine, româna îmi este mereu alături, chiar când nu scriu în română, o am mereu în minte”, susține Herta Müller. În discursul de la decernarea Nobelului, ea menționează: „Deși vorbesc românește de decenii, am remarcat atunci pentru prima oară că pe românește se spune *batistă*. Și din nou – această limbă românească senzitivă ce-și împlântă cuvintele cu o simplitate imperativă de-a dreptul în inima lucrurilor. Materialul se declară fără ocoliș drept obiectul finit, drept *batistă* – ca și cum toate batistele ar fi oricând și oriunde în lume din această pânză fină de batist”.

Acest discurs relevă treptat tot traseul vieții scriitoarei. „Ai o batistă?” e întrebarea primordială a copilăriei ei. „Ai o batistă, mă-ntre-

ba mama în fiecare dimineață la poarta casei, înainte să ies în stradă. N-aveam. Și pentru că n-o aveam la mine, mă întorceam iar în cameră și-mi luam una. Întrebarea ai o batistă era o tandrețe indirectă. Una directă ar fi fost jenantă, așa ceva nu exista printre țărani. Iubirea se deghiza în întrebare.” În momentele grele, de asuprire din partea Securității, de alungare de la postul de muncă, Herta își amintește: „Aveam o batistă. Pe care-am întins-o pe-o treaptă undeva între etajul unu și doi, netezind-o cu palma să stea cum trebuie, și m-am așezat pe ea. Eram ca o glumă proastă pe trepte, iar biroul meu era o batistă.” Este descrisă mama ei, fiind închisă în biroul milițianului satului, care o luase cu forța de acasă, cu puțin înainte de emigrarea din România: „În primele ceasuri a rămas așezată la masa lui și-a plâns. După care s-a învârtit prin cameră încoace și-ncolo, apucându-se să șteargă praful de pe mobilă cu batista udă de lacrimi”. În

final, autoarea afirmă: „Mi-aș dori să pot rosti o propoziție pentru toți cei cărora până azi, sub felurite dictaturi, li se ia demnitatea zi de zi – fie și o propoziție ce conține cuvântul *batistă*. Fie ea și întrebarea: Aveți o batistă? Ar fi oare cu puțință ca, din totdeauna, întrebarea despre batistă să fi avut în vedere nu batista, ci acuta singurătate a omului?”

Pentru o scriitoare pe care o interesează doar dacă aveți o batistă este de așteptat să răspundă, întrebată fiind dacă premiul Nobel este semnificativ pentru creația unui scriitor, că singurul avantaj al acestei distincții este suma mare de bani pe care laureatul o primește, nicidecum recunoașterea literară. Crezul ei scriitoricesc, exprimat în cuvinte simple și având un caracter tipic nemțesc, sună astfel: „*Trebuie să facem treabă. Țsta este mottoul meu: Trebuie să facem treabă, în toate locurile unde este cazul, trebuie să facem treabă. Și atunci se schimbă multe. Și nici nu e greu.*”

HERTA MÜLLER

Leagănul respirației

(fragment)

Aveam în haina pufoaicei o bucată de pâine economisită. Nu mi-a cerut nicio plată, asta, fiindcă venisem la el pentru prima oară – așa mi-a spus. Eu însă cred că din cauză că mă văzuse așa de abătut. M-am întors în baraca mea. N-afleam absolut nimic despre Transilvania și America, și despre unde pleaseră oamenii. Și nici despre mine însumi. Mi-am zis: păcat de boabele de fasole, poate că-s prea uzate de mult ce se visează aici în lagăr. S-ar putea fierbe din ele o supă gustoasă.

Îmi tot spun mereu că am puține sentimente. Dacă pun ceva la inimă, mă afectează doar moderat. Nu plâng aproape niciodată. Nu-s mai puternic ca cei cu ochii umezi, ci mai slab. Ei au îndrăzneală. Când ai ajuns doar piele și oase, e curajos să ai sentimente. Eu prefer să fiu laș. Diferența e minimală – îmi folosesc forța ca să nu plâng. Când uneori îmi mai permit vreun sentiment, rotesc punctul nevralgic în jurul unei povești care stăruie sec asupra lipsei dorului de casă. De pildă, asupra mirosului de castane coapte, așadar tot dor de casă. Dar până la urmă e vorba doar de castanele – de maroanele vechii bucătării chezarocrăiești care miroseau a piele proaspătă și despre care-mi povestise bunicul meu. Ca matroz în portul din Pola cojise și mâncase castane înainte de a se

îmbarca pe corabia Donau și de a porni în călătoria în jurul lumii. Lipsa mea de dor de casă este prin urmare dorul de casă povestit al bunicului meu, cu care-mi domolesc dorul de casă de-aici. Deci, când am uneori vreun sentiment, e un miros. Mirosul de cuvânt al maroanelor ori al matrozilor. Cu timpul, orice miros de cuvânt se uzează și amorțește ca boabele de fasole ale lui Lommer-cu-țitera. Poți deveni un monstru dacă nu mai plângi. Ce mă oprește de la asta – dacă nu cumva am și ajuns așa de-o lungă vreme – nu-i mult, poate doar vorbele: Știu că te vei întoarce.

De mult mi-am deprins dorul de casă să-și țină ochii uscați. Și-acum mai vreau și ca dorul meu de casă să rămână fără stăpân. Atunci n-o să mai vadă halul în care-am ajuns aici și n-o să mai întrebe de cei de-acasă. Atunci nici în mintea mea n-o să mai fie la mine acasă oameni, ci numai obiecte. Pe care le frământă încolo și-ncoace în punctul nevralgic, așa cum frământă din picioare dansând La Paloma. Obiectele-s mici sau mari, unele sunt poate mult prea grele, dar își au măsura lor.

Dacă-mi mai reușește și asta, dorul meu de-acasă nu va mai fi predispus la aleam. Atunci dorul meu de-acasă nu va mai fi decât foamea de-un loc unde cândva am fost sătul.